

countries complement each other what provides a great opportunity for influence in global regulation. These two actors are eager to create united economic area between the two countries, which will obviously increase their potential for the rest of the region. This alliance is so for vital because of the potential control gaining over the actual processes in the Middle East. On the other hand, the Turkish-Iranian relations are simultaneously characterized in the terms of geopolitical confrontation. Both countries acknowledged their desire to become a regional leader in the Middle East and the Caucasus and Central Asia, so each country is to compete with other's efforts. Ankara and Tehran offer the embay States of the region not only distinguished forms of interaction and cooperation, but various development models in which Turkish Islamic democracy is opposed to the concept of Iranian Muslim society.

The abstract suggests the conclusion that two powerful regional states have the potential to revive the former regional dominance. The most important areas for their competition remains now in the geographical range of Arab countries and Central Asia. At the same time, close cooperation between countries on the bilateral basis in political, trade and economic relations demonstrates the tension for understanding in the fight for leadership. The main subject of the relations between two actors Turkey and Iran remains the significant economic dependence and its prospects for deepening.

Keywords: *Turkey, Iran, the Middle East, Central Asia, foreign policy, competition, regional leadership.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: Балабанов К.В., д.політ.н, проф.; Мхитарян Н.І., к.політ.н, с.н.с.

УДК 321.013(045)

К.Г. Мурза

ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТИТУТУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена проблемам дезінтеграції держави як інституту політичної системи. Головна увага була присвячена стану політичної системи в контексті процесів дезінтеграції. Розглянуті основні політичні процеси, які відбуваються під час дезінтеграції держави. Проаналізовано загальний стан політичної системи суспільства за умови розгортання дезінтеграційних тенденцій.

Ключові слова: *дезінтеграція, легітимність, держава, політична влада, політична система, інтеграція.*

В першу чергу слід відзначити, що держава, як явище розвивається в рамках двох протилежних тенденцій – інтеграції та дезінтеграції. Превалювання одного процесу над іншим залежить від багатьох факторів, які релевантні в кожному окремому випадку. Головним чином обидві тенденції походять від стану та специфіки політичної системи та ролі держави в ній, відомо, що держава виступає головним інститутом системи та здійснює регулювання різноманітних суспільних відносин, які за своєю природою є хаотичними.

Актуальність теми дослідження пояснюється в першу чергу тим, що перед державою, як головним політичним інститутом та суб'єктом міжнародних відносин стоїть багато проблем, які загрожують існуванню держави, як феномена. Одна з таких

проблем це проблема дезінтеграції, яка передбачає фрагментацію держави на частини. На сучасному етапі даний процес знайшов достатньо широке розповсюдження, що можна побачити на прикладі сучасної України. Всі вищезазначені чинники сприяють детальному вивченню даного процесу з метою виявлення необхідних механізмів та інструментів для протидії.

Слід відзначити, що задана проблема знайшла відображення в закордонній науці, зокрема на дане питання звертали увагу Д. Істон, К. Дойч, Г. Алмонд, К. Лефф, Й. Шейн. При цьому автори робили акцент на аналізі політико – соціологічної складової даної проблеми. Вони визначили, що даний процес є притаманний багатьом системам та в якійсь мірі властивістю.

Вітчизняні дослідники також приділяють увагу вивченню заданої проблематики, проте комплексних досліджень немає. В багатьох випадках автори присвячують увагу певній проблемі. Серед дослідників слід визначити: О. Картунова, М. Басараба, Н. Горло, К. Вітмана, С. Римаренко та ін.

Аналізуючи політичну систему та її характерні особливості під час дезінтеграції держави слід мати на увазі, що це складне явище. Серед дослідників політичної системи завжди існували суперечки стосовно специфіки та головних особливостей даного явища. Наприклад Д. Істон вважав, що політична система є сукупністю взаємодій, які здійснюють індивіди у межах, призначених для них ролей, і які спрямовані на авторитарний розподіл цінностей у суспільстві [1]. На відміну від Д.Істона інший вчений, який вніс суттєвий вклад в дослідження політичної системи – Г.Алмонд розглядав політичну систему, як систему дій, яка виникає в процесі взаємодії її структурних елементів [2, с. 395]. Така відмінність в поглядах стосовно політичної системи та її специфіки дійсно підтверджує її складність. На сучасному етапі дослідники політичної системи намагаються поєднати різні підходи наприклад українські вчені М.І. Горлач та В.Г. Кремень, визначили політичну систему, як складну, розгалужену сукупність різних політичних інститутів, соціально – політичних спільностей, форм взаємодії і взаємовідносин між ними, в яких реалізується політична влада, регулюються взаємовідносини соціальних спільностей, класів, верств, націй, держав і забезпечується існування суспільства в умовах певного соціального порядку, стабільності [3, с. 209]. Таким чином політичну систему слід розглядати, як сукупність політичних інститутів, відносин, політико – правових норм, які співвідносяться одне до одного в певному форматі та регулюються на основі механізмів саморегулювання.

Один з основних елементів політичної системи, який потребує детального та всебічного аналізу в ході дезінтеграції є характер політичної влади. Слід відзначити, що влада – складний суспільний феномен, який виявляється на всіх рівнях суспільної ієрархії (міжособистісної взаємодії у групах, організаціях, інститутах), включає як психологічні, так і інституціолізовані форми впливу на людей. Отже, влада – це можливість і здатність одних соціальних суб'єктів здійснювати свою волю, впливати на інших за допомогою насильства, організованого примусу, права і авторитету [4, с. 211]. Влада, як феномен має багато проявів та різновидів, що полягає в її головній особливості – підкоренні та провадженні певної волі стосовно іншої. Якщо брати до уваги політичну владу слід мати на увазі, що це головний атрибут політичної системи, який визначає її специфіку.

Т. Парсонс стосовно важливості даного явища відзначив, що влада займає в аналізі політичної системи місце, з багатьох поглядів подібне до того, яке займають гроші в економічних відносинах [5, с. 51]. Таке співставлення понять пояснюється головним чином сутністю влади в політичних відносинах. Слід мати на увазі кілька моментів з одного боку влада виступає стабілізуючим фактором адже це в першу чергу

відносини підкорення, які виникають в суспільстві і в даному випадку велику роль відіграє питання легітиматії та легітимності політичної влади.

В контексті даного дослідження політична влада розглядається, як обов'язкова властивість системи. Дана особливість здебільшого пояснюється тим, що розрізнений характер будь якої системи припускає наявність владних відносин з метою збереження її цілісності. Даний аспект відзначав ще Аристотель оскільки він розглядав владу, як властивість будь якої складної системи. Все що складається з кількох розрізнених частин має владний та підкорюючий ефект такий є загальний закон природи [6, с. 116]. Наявність владних відносин в складних системах в тому числі в політичній системі є в першу чергу необхідною умовою її існування, здебільшого через цей чинник знаходить свою реалізацію інтегруюча функція системи.

Слід відзначити, що вищезазначені проблеми пов'язані з реалізацією політичної влади та трансформацією політичної системи мали місце задовго до розпаду комуністичних країн. Якщо взяти до уваги розвиток ситуації в Австро – Угорщині можна зробити висновок, що політична система змінювалась достатньо стрімко, що призвело до серйозних інституційних змін. Ці зміни спонукали до серйозних трансформацій, які Карл Дойч назвав дезінтеграцією застарілих імперських структур [7]. Питання полягає у тому, що протягом XIX ст., відбулись суттєві зрушення міжнародного та внутрішньополітичного плану, які вплинули на політичну ситуацію в багатьох країнах Європи. Аналізуючи ситуацію всередині країни слід відмітити, що однією з головних причин, які призвели до розпаду Австро – Угорщини в 1918 році стала значна політизація етносів та їх стрімке залучення до політичного процесу.

Як засвідчує історія в XIX ст., Австро – Угорщина пережила суттєві внутрішні перетворення через низку обставин. Ці зміни були посилені головним чином підсумками Першої світової війни. Загалом слід відзначити, що період 1815 – 1879 був процесом переходу від абсолютизму до конституційного уряду з кількома злетами та падіннями, але все ж таки даний процес досяг зазначеного результату [8, с. 243]. Цей процес мав еволюційні характеристики, оскільки внутрішня ситуація в державі в основному в сфері національних відносин вимагала певних трансформацій з метою збереження територіальної цілісності держави. Важливим моментом є те, що дані еволюційні зміни в кінцевому рахунку значно послабили державу та виступили катализатором деструктивних процесів всередині країни.

Перехід від абсолютизму до конституційної монархії, який пережила Австро – Угорщина слід віднести до так званих транзитів, які мали місце в СРСР, Югославії та мають місце зараз на території України адже не можна стверджувати, що перехідний період закінчився. Серед спільнот, які населяли територію Австрійської імперії в XIX ст., існувало усвідомлення цих змін наприклад видатний угорський діяч Лайош Кошут абсолютизм порівняв з виразкою, яка роз'їдає організм та погрожує національним вольностям. Він також наполягав на створенні національного уряду та відповідального міністерства для Угорщини, а для всіх інших спільнот конституційних відомств [9, с. 114]. Ці прагнення були реалізовані в 1867 році через утворення дуалістичної монархії, яка складалась з двох складових частин, які мали широку автономію.

Конституційні перетворення, як одна з ознак, що гіпотетично призводять до дезінтеграції проявилися на прикладі Австро – Угорщини саме в 1867 році коли була укладена компромісна угода, таким чином інституційна структура імперії утворилась досить складана. Згідно з конституцією, яка була затверджена разом з угодою 21 грудня 1867 року імператором Францом Йосифом I Австро – Угорщина мала федеративний державний устрій, а за формою правління була дуалістичною монархією. Австрія та Угорщина мали свої законодавчі органи, місцеве самоврядування та закони. Але на

чолі Австро-Угорської імперії стояв австрійський імператор з династії Габсбургів, також обидва суб'єкти мали спільні міністерства оборони, фінансів та зовнішніх справ [10].

Не дивлячись на те, що зазначені реформи, змінювали характер та спосіб реалізації політичної влади в державі залишилось багато невдоволених цим рішенням. Загальновідомим фактом є те, що Австро – Угорщина була багатонаціональною державою і поступка, яка була необхідною, створювала прецедент в сфері внутрішньо національної політики. Кожна з земель мала свої державно – правові традиції та непросту історію відносин з центральним урядом та династією [11]. Не дивлячись на динамічну політизацію етнічностей та наростання їх потреб у власних інститутах задля захисту власних прав та свобод подальші зміни в політичній системі були загальмовані з метою унеможливлення національно – визвольного руху в державі.

Політичні інститути СФРЮ були сформовані за радянським зразком, хоча система загалом мала певні особливості, які були відмінні від СРСР. По зразку радянської конституції 1936 року, конституція ФНРЮ 1946 року на перший план поставила однопартійну державу та її апарат, який на основі державної та кооперативної власності виконував управління всіма сторонами суспільного розвитку. Значні зміни в політичній системі Югославії відбулись лише після 1949 року (конфлікт з Інформбюро) [12].

Югославський самоврядний соціалізм із людським обличчям лише трохи пом'якшив комуністичний режим. Особливо це виявилось у сфері масової інформації, культури, розширені зв'язки із зовнішнім світом. У цілому ж югославська система зберегла авторитарні риси, втіленням яких став культ Тіто з його необмеженою владою. У той же час ідеологічні постулати самоврядування та децентралізації призвели до того, що бюрократичний централізм було поширено із загальнодержавного рівня на республіканський. У республіках та автономних краях, крім державного, з'явилися свої власні центри [13]. Характерною особливістю СФРЮ було те, що на відміну від інших комуністичних держав в даному випадку система мала децентралізований характер і республіки мали значні права. Здебільшого дана політика була цілеспрямована і мала на меті створення державної єдності хоча з іншого боку не бралися до уваги чинники релігійного, цивілізаційного та історичного характеру.

Слід відзначити, що цьому передували деякі тенденції, що створили необхідну платформу для подальших змін. Трансформація економічної та політичної системи починається з прийняття «Основного закону управління державними господарськими підприємствами та вищими господарськими об'єднаннями з боку трудових колективів» [14, с. 369]. Через ці закони здебільшого проходило закріплення самоврядного соціалізму, як ідеології в державі. Були прийняті низка інших законів, які закріплювали вище зазначені принципи та спонукали до їх реалізації.

Російський дослідник І.С. Груздев, вважає, що з прийняттям Конституції 1974 року остаточно була проголошена утопічна концепція суспільно – політичних відносин та була завершена тиха трансформація югославської федерації у якусь подобу конфедерації. Важлива особливість Конституції 1974 року була в тому, що самоуправління повністю переходило з рамок трудових організацій та включаючись у всі сфери життя, конститується в цілісну суспільно – політичну систему [15]. Зазначені зміни стосувались всієї політичної системи держави та значно ускладнювали її головним чином через систему подвійного суверенітету, яка є притаманною рисою федеративної та конфедеративної системи. Більш того простежувалась тенденція відчуження республік та провінцій від держави.

Призначення політичної еліти в Югославії було значно менш централізованим процесом. Як вже відзначалось І. Броз Тіто намагався через конституцію 1974 року уникнути багатьох негативних ефектів, які могли виникнути внаслідок його смерті шляхом утворення політичного інституту колективного президентства, який працював шляхом обрання представників від республік, які постійно змінювались. Федеральна політика була залежною від консенсусу між представниками кожен з яких мав право вето. Як відзначила Паула Літл таким чином кожна республіка стала ареною політичної боротьби [16, с. 219]. Слід відзначити, що подібна практика є доволі поширеною при втраті контролю центральними органами влади в такому випадку відбувається процес ерозії політичної влади. Даний процес мав місце практично в усіх випадках дезінтеграції оскільки послаблення контролю з боку центру легітимізувала владу на «місцях», що супроводжувалось значною концентрацією повноважень.

Криза політичної влади в більшості випадків відбувається в умовах значних потрясінь економічного, політичного, ідеологічного або духовного характеру. Подібні перетворення передбачають зміни і в системі провадження влади, а це в свою чергу призводить до негативних наслідків в тому числі і до трансформації політичної системи. На думку деяких вчених саме перетворення у сфері владних відносин в першу чергу тих, що безпосередньо пов'язані з державою є показником еволюції політичної системи. Так згідно Гідденсу сфера використання примусу та контролю за допомогою інститутів держави є одним з найважливіших інструментів опису еволюції політичної системи [17, с. 290]. Таке твердження спирається в першу чергу на те, що держава формує певні інститути з метою застосування контролю та примусу і здебільшого вони мають певну сталість тобто для їх зміни в дійсності вимагаються трансформації політичної системи.

Слід відзначити, що події та явища, які відбуваються в політичній системі в тому числі її трансформація впливають зі специфіки політичного процесу. Політичний процес це в першу чергу функціонування політичної системи у всіх її ланках: від входу до виходу, від формування інтересів і потреб до вироблення політичних рішень, що здатні їх задовольнити [18, с. 51]. Політичний процес, як форма діяльності політичної системи є свого роду віддзеркаленням її характеру та загального стану. В деякому сенсі дезінтеграція виступає своєрідним політичним мегапроцесом, який складається з складових тенденцій. В умовах розвитку дезінтеграційних процесів простежується активізація політичного процесу в державі, що є характерним моментом практично всіх кризових явищ.

У випадку комуністичних держав криза політичної влади була безпосередньо пов'язана з процесами, які відбувались в політичній системі країни в так званий перехідний період. В СРСР зазначені зміни були пов'язані з „перебудовою”, яка передбачала за словами академіка – соціолога Т.І. Заславської розробку стратегії управління не звичайним, нехай складним, еволюційним процесом, а революцією, яка в корні змінює основні суспільно – політичні структури та призводить до різкого перерозподілу влади, прав, обов'язків та свобод між класами, верствами та групами [19, с. 298]. Процеси, які розпочались в контексті „перебудови” передбачали більш ніж революцію управління та перерозподілу влади, дана політика в більшій мірі стосувалась зміни системи світосприйняття суспільства, яке було сформоване протягом тривалого періоду під впливом ідейно – політичних механізмів. В даному сенсі відбулись кардинальні зрушення в ідеологічній сфері держави оскільки вона представляла певний фундамент державності і важливий елемент політичної системи, який пронизував всі її структури.

Російський вчений А.П. Циганков відмітив в цьому контексті, що політичний режим будучи сукупністю певних структур влади діє в рамках політичної системи суспільства та переслідує мету її стабілізації спираючись в цьому на сформовані соціальні інтереси і використовуючи специфічні методи. Він виступає свого роду „диханням” політичної системи її впорядкованою динамікою [20, с. 18]. Вище вже зазначалося, що політична система діє на основі саморегулювання тобто мінімізується роль та вплив інших факторів в тому числі політичного режиму на процеси розвитку політичної системи. Більш того слід відзначити, що існує певна домінація політичної системи над політичним режимом, оскільки політична система може існувати в рамках різних політичних режимів, хоча і в видозміненому вигляді.

На прикладі Югославії та СРСР можна відмітити, що політичний режим мав певний набір функцій та інструментів з метою впливу на політичну систему. Через таку політику забезпечувалась певна стабільність, але з іншого боку передбачалась тотальність контролю. Д. Істон з цього приводу відзначив, що характерним моментом системи є спроби його суб'єктів впливати на процес змін [21, с. 386].

Американський вчений К. Лефф в своїй праці присвятив значну увагу проблемам трансформації політичної системи під впливом демократизації. На його думку в цих країнах були змінені конституційні основи, які були дуже важливими, що призвело до активізації етнічних процесів, які призвели до їх розпаду. В даному випадку постає питання взаємодії між демократизацією та політикою національної ідентифікації. Хоча процес демократизації гіпотетично може відкрити шлях до вирішення конфліктів, в контексті реформування комуністичної політичної системи це посилює напругу [22, с. 205]. Слід відзначити, що посилення політичної напруги в суспільстві є однією з умов які супроводжують дезінтеграцію є свого роду необхідною складовою даного процесу. Подібну ситуацію можна спостерігати зараз у нашій державі. В багатьох випадках подібні тенденції супроводжуються певними інформаційними зрушеннями, що впливають на загальний стан політичних комунікацій, як складового елементу політичної системи.

В даному випадку слід відзначити, що одним з перших кроків в процесі дезінтеграції СРСР було викриття культу особистості І. Сталіна на засідання ХХ з'їзду КПРС в 1956 році. Для тоталітарних режимів культ особистості є одним з головних елементів і він відіграє важливу роль в процесі легітимізації політичної влади в державі. З цього приводу російський дослідник С. Кара-Мурза відзначив, що це був перший принциповий крок на шляху руйнування легітимності. Був розпочатий той самий процес, що призвів до краху Російської імперії в лютому 1917 році. В результаті виникла криза, яка поклала початок ліквідації комуністичного руху в європейських країнах Заходу [23, с. 124]. В Радянському Союзі документи даного з'їзду були вперше розсекречені лише після проголошення політики „гласності” в 1989 році разом з іншими подіями наприклад вбивство польських офіцерів в Катинських лісах під Смоленськом.

Як відзначив американський дипломат Джек Метлок 1989 рік був поворотним пунктом у відношенні до устрою. Більшість людей в загальних рисах мали уяву стосовно серйозності порушень у минулому, але конкретні докази, які побачили світ у той рік, визвали ненависть до режиму по всій країні. У свою чергу Єгор Лігачев відзначив, що компанія в засобах масової інформацією, яка виставляла напоказ темні сторони радянської історії поряд з існуючими в державі неладами, підживляла самі основи режиму [24, с. 236]. Політика «гласності», як і «перебудова» крім вирішення практичних задач політичного, економічного та господарського характеру мали на меті здійснити вплив та видозмінити систему ідентифікації радянського суспільства. В

контексті дослідження політичної системи, питання пов'язані з політикою ідентифікації є важливими, оскільки відповідь на це питання напряду пов'язано з визначення місця людини та суспільства в цілому в рамках держави. Виходячи з цього слід погодитись з дослідниками, які слушно відзначають, що держава існує доти доки людина та суспільство ідентифікують себе з нею.

Відомо, що людина є одним з елементів політичної системи держави. Варто мати на увазі, що подібне становище людини в політичній системі є в першу чергу наслідком суспільно – політичного розвитку, хоча про людину, як суб'єкт політики говорили давно, ще в Давній Греції філософ Платон вважав, що теорія політики повинна базуватись на вивченні людини, тому що здорове суспільство не може складатися з людей, яких переслідують страх та невпевненість [25, с. 282]. Таке положення людини в політичній системі пояснюється в першу чергу тим, що саме людина творить політику, вона є свого роду ініціатором та першоджерелом всіх процесів та явищ, що відбуваються в системі. Людина, як суб'єкт політичного процесу формує політичні партії та групи інтересів, людина є структурним елементом суспільних класів та інших спільностей. Виходячи з цього постає методологічна задача виявлення тих чинників, які впливають на формування політичної свідомості та інших ідентифікаційних факторів людини, що виступають рушійними ознаками дій та рішень, які нею вчиняються. В контексті дослідження сутнісних особливостей процесу дезінтеграції держави даний аспект є актуальним, оскільки, як показує практика в ході цього процесу відбуваються кардинальні зрушення в системі сприйняття людини навколишньої дійсності.

Однією з задач політичної системи є процеси політичної соціалізації особистості – процес засвоєння притаманного даному суспільству політичних цінностей, настанов, переконань, моделей поведінки, що відбувається протягом становлення та еволюції індивіда як члена політичної спільноти і спрямований на забезпечення його свідомої участі в політичному житті [26, с. 132]. Через даний процес відбувається формування певного набору характеристик, які впливають на механізми ідентифікації особистості тобто усвідомленні себе та свого місця в суспільстві а також навколишньої об'єктивної дійсності.

Таким чином слід відзначити, що дезінтеграція держави представляє собою доволі складний та суперечливий процес, який стосується практично всіх сфер життєдіяльності суспільства. Держава, яка виступає головним політичним інститутом та виконує функції регулятора суспільних відносин зазнає суттєвих перетворень. В першу чергу головні зміни стосуються реалізації політичної влади та спостерігається значна втрата легітимності з боку політичних суб'єктів. Це простежується в багатьох випадках наприклад при дезінтеграції Радянського Союзу втрата легітимності комуністичною партією було одним з основних критеріїв остаточного розпаду, така сама ситуація спостерігалась і в Югославії.

Список використаної літератури

1. Мазіна А. В. Політична система як наукова категорія та суспільно – політичний феномен [Електронний ресурс] / А. В. Мазіна. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/St_pr5/08-Mazina.pdf
2. Almond G. Comparative political systems / G. Almond // The journal of politics. - 1956. - Vol. 18, №3. –Р. 391–409.
- 3.Кремень В. Г. Політологія: наука про політику: підруч. / В. Г. Кремень, М. І. Горлач. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 840 с.
- 4.Гелей С. Д. Політологія : навч. посібн / С. Д Гелей, С. М. Рутар. – 4-те вид., перероб. і доп. – Львів : Світ, 2001. – 384 с.

5. Політологія. Кн. 1 : Політика і суспільство. Кн. 2 : Держава і політика / А. Колодій, Л. Климанська, Я. Косміна, В. Харченко. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Ельга, Ніка – Центр, 2003. – 664 с.

6. Аристотель. Политика / Аристотель. – Сочинения : В 4-х т. Т. 4. – М. : Мысль, 1983. – 780 с.

7. Practising Politics with Alert Senses Remembering Karl W. Deutsch (1912–1992) [Electronic resource]. – Mode of access : http://sreview.soc.cas.cz/uploads/7f118a5cc41048e57f73f125b2db7a5280dbd4b6_2_Senghaas.pdf

8. Kann R. A History of the Habsburg Empire 1526-1918 / R. Kann. – Berkeley, 1980. – 646 p.

9. Лависс Э. История XIX века 5 том. В 8-ми т. / Э. Лависс. – М. : Государственное социально-экономическое издание, 1938. – 598 с.

10. Carter J. The fall of the Austro-Hungarian Empire [Electronic resource] / J. Carter. – Mode of access : <http://www.helium.com/items/2377423-the-fall-of-the-austro-hungarian-empire>

11. Шимов Я. Как погибал «Советский Союз Центральной Европы» [Электронный ресурс] / Я. Шимов. – Режим доступа : http://www.gazeta.ru/comments/2006/08/18_a_739331.shtml

12. Груздев И. С. Причины распада Социалистической Федеративной Республики Югославии [Электронный ресурс] / И. С. Груздев. – Режим доступа : <http://srbija.narod.ru/prichiny.html>

13. Шилова А. Визрівання державно – політичної кризи в СФРЮ та її наслідки [Електронний ресурс] / А Шилова. – Режим доступа : http://papers.univ.kiev.ua/istorija/articles/The_ageing_of_the_state_political_crisis_in_the_SFRY_and_its_consequences_15569.pdf

14. Основной закон об управлении государственными хозяйственными предприятиями и высшими хозяйственными объединениями со стороны трудовых коллективов // Конституция и основные законодательные акты Федеративной Народной Республики Югославии. М., 1956. С. 362-374.

15. Груздев И. С. Причины распада Социалистической Федеративной Республики Югославии [Электронный ресурс] / И. С. Груздев. – Режим доступа : <http://srbija.narod.ru/prichiny.html>

16. Carol S. Leff. Democratization and Disintegration in Multinational States: The Breakup of the Communist Federations / Leff S. Carol // World Politics. – 1999. – Vol. 51. №1. – P.205–235.

17. Жиро Т. Политология / Т. Жиро. – Х. : Гуманитарный центр, 2006. – 428 с.

18. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і політика / А. Колодій, Л. Климанська, Я. Косміна, В. Харченко. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Ельга, Ніка – Центр, 2003. – 664 с.

19. Кара – Мурза С. Г. Советская цивилизация. От Великой Победы до наших дней / С. Г. Кара – Мурза. – М. : Изд-во Эксмо, Изд-во Алгоритм, 2005. – 768 с.

20. Цыганков А. П. Современные политические режимы: структура, типология, динамика / А. П. Цыганков. – М. : Интерпракс, 1995. – 296 с.

21. Easton D. An Approach to the Analysis of Political Systems / D. Easton // World Politics. – 1957. – Vol. 9. № 3. – P. 383–400.

22. Carol S. Leff. Democratization and Disintegration in Multinational States: The Breakup of the Communist Federations / Leff S. Carol // World Politics. – 1999. – Vol. 51. №1. – P. 205–235.

23. Кара – Мурза С. Г. Советская цивилизация. От Великой Победы до наших дней / С. Г. Кара – Мурза. – М. : Изд-во Эксмо, Изд-во Алгоритм, 2005. – 768 с.

24. Метлок Д. Смерть империи: взгляд американского посла на распад Советского Союза / Д. Метлок. – М. : Издательство Рудомино, 2003. – 575 с.

25. Кремень В. Г. Політологія: наука про політику : підруч. / В. Г. Кремень, М. І. Горлач – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 840 с.

26. Політологія. Кн. перша : Політика і суспільство. Кн. друга : Держава і політика / А. Колодій, Л. Климанська, Я. Косміна, В. Харченко. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Ельга, Ніка – Центр, 2003. – 664 с.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2014 р.

К. Murza

THE STATE DISINTEGRATION AS THE POLITICAL SYSTEM INSTITUTION

The article devotes the specificity of the state disintegration process. Many states around the world have experienced such trends for instance The Soviet Union and Yugoslavia. These events influenced the international relation system drastically changing it. What is more the state disintegration process gives rise to negative trends in different countries for example the collapse of the Soviet Union lead to serious separatism problem in former republics. Speaking about the political system and its institutions, these elements are very important in this context because state as the political institution plays significant role in the field of the political process regulation. It should be noted that the disintegration weakens many important state abilities like the state sovereignty realizing in addition the state institution cannot provide effective policy concerning state territory. Every state faced such trends lose control over its main activities.

In author opinion, during the communist states disintegration serious changes were in the political system. For instance the adoption of the new constitution in Yugoslavia in 1974 led to serious consequences because this document created some new political institutions like the collective presidency. These alterations weakened political system and increased ethnic differences. In The Soviet Union case such process concerned the communist party that played significant role, the abolition of the 6 th article of The Soviet Union constitution accelerated the state disintegration.

Key words: *disintegration, legality, state, political power, political system, integration.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: **Антонюк О.В.,** д.політ.н, проф.; **Римаренко С.Ю.,** д.політ.н, проф.

УДК 329.17.055.2 (480) (045)

С.П. Пахоменко

ПАРТІЯ «СПРАВЖНІ ФІНІ» (PERUSSUOMALAISET): В ТРЕНДІ ПІВНІЧНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОПУЛІЗМУ

У статті охарактеризовані різні погляди на типологію партії «Справжні фіні» та визначені шляхи еволюції її ідеології, політичної практики і риторики. З'ясовано, що «Справжні фіні» являють собою приклад північноєвропейського варіанту націонал-популізму, який характеризується певною гібридністю ідеології і політичної практики. Соціально-економічна платформа «Справжніх фінів» є лівоцентристською і спрямована на збереження і укріплення скандинавської моделі суспільства загального